

Konu: Ruhsal İnsan

Yazı: 35

Hakikatin Sonsuzluğu

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Sonsuzluk matematik bir kavram olsa da hudutsuzluk geometrik bir kavramdır. Tek boyutlu hudutsuzluğa örnek iki ucu birleşmiş olan kapalı bir eğri çizgidir. Bu eğri çizgi herhangi bir yüzey içinde var olabilir. Kapalı olduğu için sonlu fakat aynı zamanda tek boyut içinde ne başı ne de sonu tanımlanamadığından hudutsuzdur. Şu halde tek boyutlu hudutsuz nesne iki boyut içinde tanımlıdır.

İki boyutlu hudutsuz nesneye örnek ise bir kapalı yüzeydir. Böyle bir yüzeyin ne başlangıcı vardır ne de sonu. Kapalı olmasından dolayı sonlu fakat hudutsuzdur. Bu nesne de ancak 3-boyutlu uzay içinde tanımlıdır.

Modern fizik bilimi evrenimizi üç uzay ve bir zaman boyutu içeren dört boyutlu **uzam-zaman yapısı** olarak tanımlamaktadır. Uzam-zaman deyince uzam + zaman anlaşılmalıdır. Nasıl ki bir kapalı yüzey nitelik olarak bir eğri çizgiden farklı ise ve bir kapalı yüzey açık olan düzlemden farklı ise, uzam-zaman yapısı da nitelik olarak 3-boyutlu uzamdan farklıdır.

Evrenin hudutsuzluğu onun niteliği, yani kendine has özelliğidir. Bu bakımdan evren bizim gündelik gerçeklik olarak tanımladığımız fiziksel nesnelere benzemez. Einstein evren için adına Genel Görelilik kuramı dediği bir matematik model geliştirmiştir. Bu modelde evrenin **geometrik hudutsuzluğu** kabul edilmekte, sayısal sonsuzluk konusuna hiç değinilmemektedir. Görelilik kuramına göre evren sonlu fakat hudutsuzdur. Sonlu oluşu da matematik denklemlerle ifade edilebilirliği ile ilgilidir. Yerel etkileşimler ancak sonlu ortamlarda gerçekleşebilir. Dolayısıyla, yerellik sonlulukla, tümellik sonsuzlukla ilişkilidir.

Üç tür matematik sonsuzluk vardır:

1. Sayılabilir sonsuzluk. Buna örnek tam sayılar kümesidir. Tam sayıların sonu yoktur. Herhangi bir tam sayıya 1 ekleyin yeni ve daha büyük bir tam sayı elde edersiniz.

2. Sayılamaz sonsuzluk. Sayılamaz sonsuz sayılara "irrasyonel" sayılar denir, zira herhangi iki tam sayının bölümü olarak ifade edilemezler. Bu tür sonsuzluğa örnekler, π sayısı (3.141592654....) ve e sayısı (2.718281828...) olabilir. Doğa ve evren ile ilgili matematik modellerde sabit olan sayılar e ve pi sayılarını içerdiklerinden, evrende ve özünde sayılamaz bir sonsuzluk bulunduğunu kabullenmek zorundayız.

3. Noktasal sonsuzluk. Bu sonsuzluk türü hem geometrik hem de aritmetik olması bakımından doğrudan doğa ile ilgilidir.

Doğada olması beklenen, fakat nedense pek nadir rastlanan bir sonsuzluk türüdür. Bu tür sonsuzluğa "**singülarite**" (noktasal sonsuzluk) denmektedir. Doğada bir merkeze doğru odaklaşan anafor adını verdiğimiz sudaki ve hortum denen havadaki noktasal sonsuzluklar örnek gösterilebilirler.

Mantıksal olarak **kendi üzerine dönüşümlü** önermeler de aynı anaforlar gibi bir tür sonsuzluk içerirler. Kendi üzerlerine dönüşümlü olduklarından ikili mantık kullanarak onların çekiminden kurtulmak mümkün değildir. İkili ya-veya mantığı çerçevesinde düşünen insan çelişik önermelerden kaçınır. Daima açık, seçik ve belirgin önermeler ister. Çelişki içeren bir önermeye örnek olarak, "Ben hep yalan söylerim" ifadesini inceleyelim.

Bu önermeye A adını verelim. A önermesi mantıksal olarak mümkün müdür? Eğer bir kişi hep yalan söylüyorsa bu söylediği A önermesi de yalandır. Demek ki hiç yalan söylemiyor. Hiç yalan söylemeyen kişinin ise "**Ben hep yalan söylerim**" dememesi gerekir. Şu halde, bu önerme bir çelişki içermektedir ve ya önermeyi "mantıksız" olarak ret etmeliyiz veya kişinin aynı anda hem doğru hem de yalan söylediğini kabullenmek durumundayız. Fakat insan bazen yalan söyler, bazen de doğru söyler. Aynı anda hem doğru hem yalan söyleyebilir mi? İkili önerme sisteminde "bazen" seçeneği yoktur. Çünkü "bazen" sözünde belirsizlik bulunur ve ikili mantık belirsizlikten hoşlanmaz. Güncel konuşma dilinde bazen sözünü kullansak da formel mantıkta bu söze yer verilmez. Bu bakımdan, "hep" veya "hiç" seçenekleri dışında "bazen" seçeneği mantıklı değildir. Fakat Hem-hem mantığında "hem hep hem hiç" seçeneğine yer verildiğinde, aklımız biraz karışsa da zihnimizde yeni ve farklı açılımlar gerçekleşir.

"Kendi üzerine dönüşümlü" derken kendi hakkında bir yargıya ulaşmak isteyen önermeleri kast ediyorum. Yani, karşılaştırma yapabileceği ve tutunabileceği ikinci bir önerme yok. Bir önerme veya bir kavram ancak başka bir önerme veya kavram ile anlam kazanıyor. Bir kavramı anlamlandırmak için bir diğer kavramla karşılaştırmak gerekiyorsa tüm kavramların birbirlerine bağlı olmaları gerekir. Tek başına (başka hiçbir tanıma dayanmayan) bir önerme veya kavram anlamsız ve dayanaksız olup boşlukta kalıyor.

Kendi üzerine dönüşen çelişkili önermeler sadece fizik bilimlerde değil, matematikte de bulunur. Matematik mantıkta matematiksel ifadeleri sayılarla ifade edebiliriz. Bir sayısal ifadenin doğru veya yanlış olduğunu belli kurallar çerçevesinde tespit edebiliriz. **Kurt Gödel** (1906-1978) "Bu sayısal ifade yanlıştır" önermesini sayısal olarak belirttikten sonra, mantık kurallarını uygulamış olan Gödel, yanıtın ne doğru ne de yanlış olarak kanıtlanamayacağını göstermiştir.

Bilim nesnelere "**hakikatini/aslını**" matematik ve geometri yardımıyla açıklayamaz. Bu yüzden nesnelere hakikatini değil, var olanların nesnel yanlarını ve nesnelere diğer nesnelere olan ilişkilerini inceler. İnsan açısından bakıldığında insanın kendi hakikatini, aslını incelemesi için kendi **özünü** tanıması gerektiğinden ve her kendini tanıma gayreti çelişki içerdiğinden bilimsel metotla insan kendini tanıyamaz. Kendi hakikatine inemediği gibi bilimsel metotla nesnelere hakikatine de inemez. İnmeyi de gereksiz bulur. Bu gereksizlik inancı ve bakış açısı, söz konusu incelemenin gerçekten gereksiz olmasından değil, bilimsel metodun yetersizliğinden türer.

Bilim adamları, doğayı ve olayları yorumlamak istediklerinden, hakikat ile ilgileri çok azdır, hatta hiç yoktur. Nedeni de hakikatin **öz** ile, **cevher** ile, **töz** ile ilişkili oluşundan ve ölçülemez olmasındandır.

Eskiler "öz" yerine "cevher" sözünü kullanmışlar. "Mücevher" sözü de günümüzde basitleşip "takı" olmuştur. Oysaki takılan her süs bir mücevher değildir. Bir takının mücevher olması için elmas ve benzeri değerli taşlarla donanmış olması gerekir. Yani, bir cevher içermesi gerekir.

Cevher ise "kendi kendine bir varlığı olup gerçekleşmesi için başka bir nesneye ihtiyacı olmayan", şeklinde tanımlanır. Şu halde "cevher" için "öz" denebilir, çünkü öz de kendinden başka bir varlığa gerek duymaz. Var oluşumuzun kanıtı aslımız olan öz varlığımızdır. Bu ifade kendi üzerine dönüşümlü bir önerme gibi olsa da; **kanıt dışta değil, içtedir.**

1618 – 1693 yılları arasında yaşamış büyük sufi şair **Niyazi Mısri** şöyle diyor:

**Derman arardım derdime derdim bana derman imiş
Burhan sorardım aslıma aslım bana burhan imiş**

**Sağ u solu gözler idim dost yüzünü görsem deyu,
Ben taşrada arar idim ol can içinde can imiş.**

**Öyle sanırdım ayriyem, dost gayridir ben gayriyem,
Benden görüp işideni bildim ki ol canan imiş.**

**Savm u salat u hacc ile sanma biter zâhid işin,
İnsan-ı Kamil olmağa lazım olan irfan imiş.**

**Kanden gelir yolun senin ya kande varır menzilin,
Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvan imiş.**

**Mürşid gerektir bildire Hakkı sana Hakkel-yakin
Mürşidi olmayanların bildikleri güman imiş**

**İşit Niyazi'nin sözün bir nesne örtmez Hakk yüzün
Hakk'tan ayan bir nesne yok gözsüzlere pünhan imiş**

Burada sözü geçen **Hakk** sözü ile Tanrı/Allah kastediliyor. Hakikat sözü de 'Hakk' ile ilişkilidir ki batı dillerinde kullanılan "truth, wahrheit, vérité" sözcükleri ile ilgisi yoktur. Bu sözcüklerin Türkçedeki karşılığı 'gerçek' sözü olabilir. 'Hakk' sözünden türeyen 'hak' sözü yasalara bağlı doğruluk ve adalet ile gerçek ile ilişkilidir; hakikatle değil. Demek ki, gerçekte hakikati ayırmak zorundayız.

Kadim bilgiler "**hakikate ermek**" sözünü kullanırlardı. Bu ifade hakikate gözlem ve deneyle ulaşılamayacağını, ancak sezgi ile kavranabileceğini belirtiyor. Çünkü "**ermek**" fiili ermiş (bilge) kişinin eylemidir. Ayrıca "kemale ermek" diye bir söz vardır ki, 'olgunlaşmak' , '**İnsan-i Kâmil olmak**' anlamını içeriyor; yani amacına ulaşmış, varmış olmak...

Ermek fiili ile varmak, ulaşmak, kavuşmak, olgunlaşmak fiillerinin anlamı arasında yakın bir ilişki var. Burada "**varmak**" istenilen bölge hakikat bölgesidir ki 5-duyu ile ulaşılamaz. 'Varmak' fiili, aslında 'varlık' sözcüğü ile ilişkilidir. Aslı '**barmak**' olan bu söz, **barınak** kavramını, yani korunaklı yeri akla getirir. Demek ki, eren kişi korunaklı hakikat alanına varmış kişidir.

Barmak ile '**barış-mak**' sözü de ilişkilidir. Çünkü barışan insanlar bir düşüncede buluşurlar ve yarışmayıp **varışirlar**. Barışmak sözcüğünün "iki şeyin birbirine varması, kavuşması" anlamını içerdiğini anlıyoruz.

İnsan-i Kâmil olmaktan söz ettim. Olmak sözcüğünün eski şekli '**bolmak**'tır. Yani, olan kişi aynı zamanda bolluğa da kavuşur. 'Bolluk' maddi bolluk olmayıp "varlıksal bolluk", hiçbir şeyin eksikliğini duyumsamamak ve **Nefs-i Mutmain** mertebesine ulaşmak anlamını içerir. Ayrıca

'bolmak' ile 'bulmak' de ilişkili olduğundan tatmin olmuş insan **varmış, ulaşmış, kavuşmuş, hakikati bulmuş** ve **sonsuzluğu kavramış** insandır.

Bugün kullanılan "evren/evrensel/evrensellik" sözcükleri, sırasıyla "univers, universal, universalité" sözcüklerine karşılık kullanılıyor. Fakat 'univers' sözünde 'uni' kök sözcüğü var ki tekliğe işaret ediyor. İngilizce 'unit' **tek**, 'unity' **teklik** ve 'unite' **birleş** sözleri de birlik kavramını içeriyor. Fakat birlikte ve teklikte sonsuzluk vardır. Bu duruma "**noktanın sonsuzluğu**" diyebiliriz. Bu 'nokta' sözüyle kastedilen matematik nokta değil, "**şimdi ve burası**" noktasıdır. Şimdi ve buradan sonsuzluğa sıçramak mümkündür. Nokta kendi başına bir birim, bir bütün, bir kül, bir âlemdir. Dolayısıyla, âlem sözü ile evreni değil, tümel olan 'sonsuz hakikat alanını' anlamamız gerektiği görüşümdedir.